
ZORAN KINĐIĆ

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd

UDK 323.12(=411.16):16(049.32)
27-67:26(049.32)

O NEKOREKTNOSTI ZASTUPNIKA POLITIČKE KOREKTNOSTI

Moram priznati da me je odgovor Aleksandra Prnjata na moj polemički tekst *Prilog kritici antisemitizma* baš iznenadio.¹ Imajući u vidu nizak nivo kulture dijaloga u Srbiji, pogotovo kada su u pitanju polemike, bio sam spreman na svakojaka iznenađenja, ali teško da sam mogao očekivati da će se Prnjat u svom „odgovoru“ ponašati kao da nije pročitao moju argumentaciju, koja pokazuje da bi po njegovim vlastitim kriterijumima i on sam, samim tim što tvrdi da veruje da je Isus Hristos istiniti Mesija, bio antisemita. Prnjat je ne pominje ni jednom jedinom rečju, baš kao ni analizu protivrečnosti njegove pozicije raspetosti između pola politički korektnog teoretičara i hrišćanskog vernika. Suočen sa uverljivim argumentima koji ga dovode u neprijatnu situaciju, Prnjat je izabrao da se ponaša kao da oni ne postoje, nadajući se valjda da ih ni drugi neće primetiti. Ali takav manevar osuđen je na neuspeh. Svakome ko pročitao moj tekst očigledno je da ta argumentacija nije nešto sporedno i uzgredno, nešto što se može zanemariti, jer ona ne samo što po obimu zauzima najveći deo teksta, nego je i u sadržinskom smislu ključna i centralna. Svakome bi moralo biti jasno da ako ne uspe da je ospori, Prnjat samim tim priznaje da je poražen.

Kada se ovome doda činjenica da je pogrešnost Prnjatove tobožnje logičke argumentacije (1) – (7) veoma lako uočljiva, da mi njome ne može naneti ni najmanje štete, već da naprotiv samog sebe diskredituje kao stručno i moralno kompetentnog učesnika u polemici, čini se da bi bilo prirodno da se uzdržim od odgovora.

¹ Srećna okolnost je što su oba teksta objavljena u istom broju časopisa *Kultura* br. 135, te se svako lako može uveriti u to da li je moja analiza Prnjatovog odgovora ispravna.

Budući da na moje argumente nije odgovorio, da ih nije osporio, jer nije znao kako, svi oni su praktično dokazani, a Prnjatova pozicija se raspala u paramparčad. I zaista, u prvi mah sam mislio da je odgovor suvišan, da za njim naprosto nema potrebe. Prnjatov poraz u polemičkom odmeravanju argumenata je očigledan svima, pa i samom Prnjatu. Uz to, valja biti oprezan, jer eventualnim neodmerenim odgovorom mogu mnogo više naškoditi samom sebi nego već poraženom Prnjatu. Ako se prisetimo nekoliko poznatih književnih i filozofskih polemika u Srbiji, u kojima su se oni koji su se pokazali kao superiorni u polemičkom odmeravanju snaga ipak delimično isprljali samim tim što nisu uspjeli da odole iskušenju da ismeju inferiorne protivnike, čini se da bi uzdržavanje od odgovora za mene bilo najbolje rešenje.

Ali eto, ja ipak odgovaram. Zašto? Da li je to meni potrebno? Nije. Da li je potrebno čitaocima. Većini njih nije. Pa kome je odgovor potreban? Aleksandru Prnjatu. Zašto? Da se ne bi uljuljkivao iluzijom da je ublažio poraz time što je navodno dokazao isto ono što sam i ja za njega – da je mereno mojim vlastitim kriterijumima moja izjava antisemitska.

Dakle, upravo radi njegove potencijalne koristi, Aleksandra Prnjata do kraja treba suočiti sa činjenicom poraza, kako bi bio u stanju da sagleda neodrživost svoje pozicije i eventualno je preispita, napusti je, ko zna, možda se i pokaje. Da li će se to desiti, naravno ne znam. Ali od sveg srca mu to želim.

Ipak, da bi i čitaoci imali koristi od mog odgovora, podsetimo se na to šta bi bio cilj polemike koja odgovara svom pojmu.² Nadam se da se, uprkos sumornim primerima na našoj kulturnoj sceni, čitaoci ipak slažu sa mnom da je to istina. Verujem da većina nas oseća odvratnost prema onim polemikama u kojima se protivnici, zaslepljeni mržnjom jedni prema drugima, služe svim sredstvima.

Imajući u vidu da se mogući polemički dijapazon proteže od pola na kome su sagovornici zainteresovani pre svega za istinu, te se shodno tome i međusobno uvažavaju, pa sve do suprotnog pola na kojem se polemika doživljava kao bespoštedna borba u kojoj su sva sredstva dozvoljena, zapitajmo se za koji vid polemike se opredelio Aleksandar Prnjat.

Na prvi pogled se vidi da to nije istina. Jer da je zainteresovan za istinu, Prnjat bi se potrudio da odgovori na moju argumentaciju, da pokuša da je ospori, a ako ne bi bio u stanju da je opovrgne, izvukao bi pouku iz nje. Logične konsekvence, koje bi u tom slučaju povukao, bile bi da prizna da je njegovo određenje antisemitizma pogrešno, a samim tim i njegova optužba neutemeljena. Nije toliko strašno pogrešiti, koliko uporno odbijati

2 O tome opširnije pišem u tekstu *Prilog kritici antisemitizma*, str. 329-330.

da se prizna greška. Svako od nas može da pogreši, ali samo ako prizna svoju grešku, ako uspe da prevlada sujetu, biće u stanju da napreduje ka istini. Pa zar to ne bi trebalo da bude pravi cilj svakog čoveka, pogotovo onog ko se bavi filozofijom i sebe smatra hrišćanskim vernikom.

Kako Aleksandar Prnjat shvata polemiku? Kao borbu u kojoj treba poraziti protivnika. Dobro, u skladu sa izvornim značenjem grčke reči *polemos*, moguće je i tako shvatati polemiku, mada je po meni to svakako niži nivo polemike. Ali baš kao što se u fizičkoj borbi neki borci ponašaju viteški dok drugi pribegavaju nečasnim sredstvima, tako je to i u slučaju intelektualne borbe mišljenja. Zapitajmo se da li je Prnjatu blizak stav viteštva, da li smatra da polemičar treba da poštuje intelektualni *fair play*. Sudeći po njegovom odgovoru u časopisu *Kultura*, br. 135, njemu je to strano. On naginje stavu da je dopušteno povremeno koristiti i nečasna sredstva, ako se time može nauditi protivniku. Doduše, Prnjat se ne spušta baš na najniži polemički nivo. On se trudi da ne koristi uvredljive reči. Doduše, tu i tamo aluzijom ponešto insinuiira, na primer da su (neimenovane) osobe koje sam pitao za mišljenje, ako uopšte postoje, antisemite. Ali ako je neophodno, Prnjat se ne libi da pribegne sofističkim trikovima, pa čak i imputiranju, kako bi potkrepio svoju tezu. A to je već u najmanju ruku nekorektno.

Da bismo rečeno potkrepili argumentima, analizirajmo zašto se Prnjat odlučio da odgovori na način na koji je to učinio. Već smo konstatovali da je sa teorijske tačke gledišta nedopustivo da se nijednom rečju nije osvrnuo na moju argumentaciju koja opovrgava njegovo određenje antisemitizma i pokazuje protivrečnost njegove teorijske i životne pozicije. Samim tim činom priznao je svoj intelektualni poraz. I ne samo to. Pokazao je ne samo da ne poštuje protivnikov trud oko pronalaženja uverljivih argumenata nego i očekivanje čitalaca da vide da li je u stanju da ospori protivnikove argumente.³

3 Ako bi se Prnjat odlučio, posle ovakvog mog možda neočekivanog odgovora, na pokušaj da se naknadno upusti u analizu mojih argumenata iz teksta *Prilog kritici antisemitizma*, str. 330-332, bojim se da bi to bilo prekasno. Jer postajala je realna mogućnost da ne odgovorim, tako da i on ne bi imao priliku na još jednu šansu. Prnjatova kalkulacija je verovatno bila da bi najbolje bilo da ne odgovorim, a on da to predstavi kao nerešen rezultat, jer smo navodno međusobno jedan drugom dokazali da po vlastitim kriterijumima zastupamo antisemitske pozicije. Ako pak odgovorim, da predmet polemike bude ono što je on izabrao, a da ono što mu ne odgovara mimoidemo. Ali polemika ima svoja pravila igre. Prnjat nema prava da ih menja kako mu u kom trenutku odgovara. Da je makar nagovestio da je registrovao moju argumentaciju, ali da će eto drugom prilikom nju podržati ispitivanju, da će pronaći liniju razgraničenja između mene kao navodnog antisemite i sebe koji to nije, možda bi imao pravo na još jednu šansu. Ovako ne.

Kad već nije bio u stanju da časno prizna intelektualni poraz, Prnjat je mogao da se uzdrži od odgovora, tim pre što je nagovestio da ubuduće neće sa mnom nastavljati debatu o problemu antisemitskog diskursa.⁴ Poznanicima je uzdržavanje od odgovora mogao da predstavi kao striktno pridržavanje svog principijelnog stava.

Ali njegov ego ipak nije mogao da podnese poraz, čak i ako ne mora da ga javno prizna. Povređena sujeta ga je navela na, po nje-
ga, najnepovoljniji korak. Pribegao je jeftinom triku zaobilaženja onog što mu ne odgovara, na šta ne ume da odgovori, što bi najbolje bilo zaboraviti, uz sastavljanje potpuno promašene argumentacije, kojom navodno treba da dokaže da moje izjave pripadaju antisemitskom diskursu. Takvim odgovorom se *očigledno*, pred intelektualnom javnošću, ispoljila ne samo njegova intelektualna nemoć nego i sklonost ka pribegavanju nečasnim sredstvima.

Pogledajmo kako Prnjat argumentiše, samouvereno tvrdeći da je dokazao moj antisemitizam čak i onima kojima on nije bio samoočigledan.⁵ Evo njegovog izvođenja:

„(3) Kinđić tvrdi da su Jevreji razapeli Hrista.

(4) Oni koji su razapeli Hrista su Bogoubice.

(5) Dakle, Kinđić tvrdi da su Jevreji Bogoubice“⁶.

Svakome ko pogleda Prnjatovu argumentaciju jasno je da je ona pogrešna i zlonamerna. U najmanju ruku čudi da neko ko je diplomirao filozofiju, ko je čak doktor nauka ne poznaje elementarna logička pravila. Naime, stav (4) nikako ne može da posluži kao logička karika da se od (3) zaključi (5).

Ono sa čime se mogu saglasiti sa Prnjatom je tvrdnja da je uvredljivo govoriti o Jevrejima kao bogoubicama (stav 2). Po meni, da bi se neko optužio za antisemitizam, neophodno je da se u njegovim rečima ispoljava mržnja i neprijateljstvo, što je svakako slučaj sa osobama koje imenuju Jevreje tim pogrdnim nazivom. Ali iako sam saglasan sa Prnjatovim stavom (2), nikako ne mogu da se složim sa njegovim stavom (4), koji glasi: „Oni koji su razapeli Hrista su Bogoubice“. Štaviše, zaprepašćen sam

4 Vidi: Prnjat A., Antisemitski diskurs kao jezičko-ekspresivni paternalizam, *Kultura* br. 134, str. 339.

5 Vidi: Prnjat A., Između samoočiglednosti i argumentacije: ponovo o antisemitskom diskursu, *Kultura* br. 135, str. 335.

6 Ibid., str. 334. Pošto je Prnjat sklon ne samo zaobilaženju onog što mu ne odgovara nego i hvatanju za poslednju slamku mogućnosti bilo kakvog protivargumenta, napomenimo da mi je poznato da Jevreji nisu bili ti koji su u fizičkom smislu izvršili čin razapinjanja Hrista. Taj čin su izvršili rimski vojnici po naredbi Pontija Pilata, a ovaj je na to pristao, uprkos tome što je bio uveren u Isusovu nevinost, zbog velikog pritiska Jevreja, strahujući da bi eventualni nemiri ili žalba Rimu mogli ugroziti njegov položaj prokuratora.

činjenicom da zastupnik političke korektnosti može nešto tako uvredljivo da izjavi. Pošto su po opšteprihvaćenom mišljenju Jevreji odgovorni za Hristovu smrt, iz Prnjatove tvrdnje sledi da su Jevreji bogo-ubice. Strašno! Pitam se da li će Prnjat pred sudom javnosti, a pogotovo pred svojim politički korektnim istomišljenicima, biti u stanju da se opravda za tako ružnu i nepromišljenu izjavu.

Ali iako Prnjat ima pravo da misli i izjavljuje šta god želi, ono na šta nema pravo je da drugome imputira svoje stanovište. A upravo to on čini, sugerišući da zapravo iznosi moje mišljenje, što je ne samo krajnje nekorektno nego i veoma ružno.

Da li Prnjat može da se opravda pred sudom javnosti zbog svoje antisemitske tvrdnje? Možda bi mogao kada bi dokazao da nije njegova. Ali čija je? Moja nije. Nikad tako nešto nisam rekao. Ako bi pribegao manevru da takva tvrdnja ima status posebitosti ontološke istine, teško da bi se to dopalo njegovim ideološkim istomišljenicima. Ako pak kaže da on samo logički zaključuje da je onaj ko je ubio Boga bogo-ubica, opet ne valja. Jer on je taj koji tako zaključuje, a ne neko drugi.

Koliko Prnjat ne poznaje elementarna pravila logike pokazuje i činjenica da izostavlja karike koje bi mogle da povežu stavove (3) i (5). On bi morao da zna da logička pravila podrazumevaju opštost, da se ne mogu proizvoljno primenjivati samo na određenog pojedinca kome bi da naudi. Da bi načelno dokazao bilo čiji antisemitski diskurs morao bi da konstruiše odgovarajući argumentacioni niz. Na primer: onaj ko iznosi tvrdnju da su Jevreji razapeli Hrista, samim tim tvrdi da su Jevreji bogou-bice, što je ispoljavanje antisemitskog diskursa. Kindić tvrdi da su Jevreji razapeli Hrista. Dakle, Kindić se služi antisemitskim diskursom.

Međutim, Prnjatov problem je što ne tvrdim samo ja da su Jevreji predali Isusa Hrista da se razapne, nego u to veruju i svi hrišćani. Štaviše, to tvrde i mnogi sekularni istoričari religije, pa čak i mnogi Jevreji. Da li su svi oni zbog toga antisemite? Nisu, jer bi apsurdno bilo optužiti Jevreje za antisemitizam.⁷

⁷ Ali, ko zna, ništa nije nemoguće ako bi to doprinelo ostvarivanju Prnjatove iracionalne želje da pošto-poto dokaže moj antisemitizam. Iako je logička analiza pokazala da bi njegovo preširoko određenje pojma antisemitizma, koje omogućava da se i ja svrstam u antisemite, podrazumevalo da su antisemite i mesijanski Jevreji i svi hrišćani, pa i on sam (vidi: Kindić Z., *Prilog kritici antisemitizma*, str. 330-331), Prnjat i dalje tvrdoglavo istrajava na takvom određenju. Nema nikakvih znakova da njegovo shvatanje kritike podrazumeva i momenat samokritike, da mu je bliska autorefleksija. Po svemu sudeći, izgleda da mu je važnije da mene žigoše kao antisemitu nego da samog sebe opravda.

Ako bismo analizirali ključnu Prnjatovu kariku (4), uočili bismo da je i ona sama po sebi neispravna. Iz činjenice raspinjanja Hrista ne sledi da su oni koji su to učinili bogoubice. Raspinjanje Isusa Hrista je istorijska činjenica, i nju malo ko osporava. Prema tom činu moguće je trojako se odrediti: neutralno-ravnodušno, afirmativno i negativno. Dok hrišćani prema tom činu zauzimaju negativan stav, mnogi sekularni naučnici su neutralni, dok mnogi ortodoksni judaistički vernici smatraju da je taj čin bio ispravan, budući da je Isus Nazarećanin pravedno kažnjen zbog svog bogohuljenja, zbog svog neprimerenog izdavanja za Božijeg sina. Dakle, ni za sekularne naučnike ni za Jevreje oni koji su odgovorni za ubistvo Isusa Hrista nisu bogoubice, jer je navodno ubijen običan čovek, a ne Bogočovek.

Jedini koji se mogu saglasiti sa Prnjatovim stavom (4), koji mogu govoriti o bogoubizmu su hrišćani. Mada je tokom istorije bilo mnogo hrišćana koji su, pogotovo tokom pogroma nad Jevrejima, tvrdili poput Prnjata da su Jevreji bogoubice, danas je to ipak redak slučaj. Iz istorijske činjenice jevrejske odgovornosti za raspinjanje Hrista, ne sledi pravo hrišćana da se služe takvim iskazom, jer se time ispoljava mržnja, što je u suprotnosti sa duhom hrišćanstva.

Nadam se da sam analizom Prnjatovog načina polemisanja pokazao da je izlišno osvrtni se na njegov eventualni odgovor. On je propustio sve šanse da bude respektovan kao ozbiljan sagovornik. Dakle, ja mu više neću odgovarati. Ukoliko se on, posle svega rečenog, ipak odvaži na odgovor, verujem da će čitaoci biti u stanju da sami procene valjanost njegovih argumenata. Kao pomoć im može poslužiti moja analiza sredstava i manevara kojim se on u polemici služi.

Što se tiče Aleksandra Prnjata, čini mi se da su pred njim dve osnovne mogućnosti: ili da ga povređena sujeta podstakne na još niži polemički nivo ili da preispita ne samo svoje ponašanje nego i svoju teorijsku i životnu poziciju. Nadam se da će se, uzdržavši se od ishitrene reakcije, opredeliti za drugu mogućnost, koja mu otvara put ka napuštanju pogubne ideologije političke korektnosti. Ako se opredeli za tu drugu, spasonosnu mogućnost, ako se odvaži na put preumljenja, može računati na moju podršku.

Nadam se da moj odgovor Prnjatu nije bio preoštar. Svestan sam da istina može katkad da bude bolna, da sam svojim neuvijenim odgovorom povredio njegov ego, ali nadam se da će sve to ipak

Prnjatu koristiti kao gorki lek. Naravno, molim ga da mi oprostí ako sam ga povredio više nego što je trebalo.⁸

Što se tiče čitalaca, nadam se da su na primeru ovog slučaja mogli da uoče kakve su posledice kada se opredeljenost za traganje za istinom potisne u korist vernosti ideologiji političke korektnosti. Danas smo svi mi, bez obzira čime se bavili, izloženi pritisku ove sveprisutne ideologije. Ako joj se ne odupremo, odanost istini i moralnim načelima biće potisnuta lakomislenim priklanjanjem diktatu političke korektnosti, koju propisuje i kontrolišu svetski moćnici. Što se tiče hrišćana, oni će se ustručavati da svedoče svoju veru, jer su ih ubedili da je nepristojno javno iznositi ono što navodno spada isključivo u privatnu sferu.

Na kraju, budući da, bar sa Prnjatom, završavam raspravu o problemu antisemitizma, nije na odmet reći da nama hrišćanima problem svakako nisu Jevreji, pa čak ni sekularni moćnici sveta, već smo to mi sami sebi. Raspinjanje Hrista odigralo se pre skoro dva milenijuma i tu se ništa ne može promeniti, to je istorijska činjenica. Uostalom, sam čin raspinjanja, koji je deo Božijeg domostroja spasenja, svakako je u senci Hristovog vaskrsenja. Golgota je bila preduslov Hristovog preuzimanja greha čovečanstva na sebe i njegovog vaskrsenja. Onaj ko sebe naziva hrišćaninom trebalo bi, ma koliko da je to teško, da se trudi da podražava Hristov primer. Kao što je Hristos na krstu oprostio, tako bi i mi trebalo da to činimo jedni drugima. A ako već govorimo o raspinjanju, valjalo bi da razmislimo da li možda mi upravo u našem vremenu, uvek iznova, raspinjemo Hrista. Nažalost, to se dešava uvek kada se opredelimo za grehovo ponašanje.⁹ Zato bi svako od nas morao da se pokaje zbog toga što je to već toliko puta činio i potrudi se da ubuduće ne raspinje Hrista.

8 Iako znam za hrišćansko pravilo da treba osuđivati nečije rđavo delo, ali ne i samog vršioca, moguće je da, zbog svoje pale prirode, zbog svog nesagorelog ega, nisam uvek uspevao da ga se pridržavam. Što bi rekao Vladeta Jerotić, novozavetno u čoveku teško može da sasvim potisne ono pagansko i starozavetno.

9 Da se ne radi o pukoj metafori pokazuje i neobično iskustvo čoveka koji se molio pred Bogorodičnom ikonom pre svog polaska na izvršenje grešnog čina: „I gle, kada se on po običaju molio, odjednom ga spopade strah i on – van sebe – ugleda da se ikona podiže i Presveta Bogorodica pokaza mu se živa sa Sinom u rukama... Kod Bogomladenca otvoriše se rane na rukama, nogama i rebrima, iz rana poteče krv kao na Krstu... Videvši ovo grešnik pade od straha i zavapi: 'O Vladarko, ko je ovo učinio?' Bogorodica odgovori: 'Ti i drugi grešnici, vi ponovo raspinjete moga Sina gresima, kao Judeji'“¹⁰. (*Akatisi Presvetoj Bogorodici*, Obraz svetački, Beograd 2005, str. 17)